Ölümünün Ellinci Yıl Dönümünde

Tevfik Fikret

Tevfik Fikret'in son fotoğraflarından biri.

Evimizin merdiven penceresinden içeriye, ay doğmuş gibi, kuvvetli bir ışık gelmeye başladı. Bir de yukarı koşup baktık, Fikretin evi pırıl pırıl fenerlerle donatılmıştı.

YAZAN: NUREDDİN SEVİN

BUNDAN altmış bir, altmış iki yıl önce pek küçük bir çocuktum. Bebek'te, bugün onun evinin adından faydalanan Aşiyan Gazinosu'nun bitişiğindeki Rumeli yakasının en eski yalısında, teyzemin kızının odasında, her çocuğu çıldırtacak kadar güzel bir oyuncak görmüştüm: Masa üstüne konmuş minimini bir ev!... Açık panjurlarından döşeli dayalı odaları görünüyordu. Çevresi parmaklıklı bahçesinin tarhlarında çiçekleri, çimenleri, ağaçları, hatta minimini insanları vardı. Fakat bunlara elimi sürmem yasaktı.

Gene o günlerde bir gün, yalının taş iskelesi üstünde babam kahvesini içerken, Bebek tarafında kısa, lâcivert pelerinli, zarif giyinmiş bir beyle selâmlaşıp konuşmaya başladı; sonra bana seslenerek, «Bak, senin o bayıldığın minimini evi yapan bu Beyefendidir,» dedi.

Ben Tevfik Fikreti böyle fevkalâde bir insan olarak ilk tanıdığım zaman dört yaşımda ya var, ya yoktum. Meğer o, teyzemin kızının odasında gördüğüm oyuncak ev, henüz tasavvur halindeki Aşiyanının, yapıp yapıp beğenmediği, maketlerinden biriymiş. O zaman kendisi Rumelihisarı'nda, bundan kırk sene kadar evvel istimlâk edilen iskele başındaki yalısında oturuyordu. Yol üstünde bize sık sık uğrar, kâh bizim yalının önündeki akasyaların altında, kâh taş iskelede babamla konuşurlar, buluşamazlarsa mektuplaşırlardı. Bu konuşmaların konusu, Robert Kolejin önünde bize ait olan araziden bir kısmını alıp Aşiyan'ı kurmak üzerine oluyormuş.

Nihayet 1905'te bugünkü Aşiyan'ın yeri, dostça bir anlaşma ile Fikret'e devredildi ve Aşiyan 1906'da kuruldu. Aşiyan'ın planı, süsleri, Fikret'in kendi resim ve mimarî zevkinin eseriydi; boyaları, duvarlarının kâğıtları, her odanın ayrı üslûpta döşemesi tamamiyle kendi zevkinin buluşlarıydı.

Fikret yalnız kendi eviyle değil, sevdiği dostlarının evleriyle de ilgilenirdi. Aşiyan'dan bir sene sonra 1907'de, Aşiyan'ın önüne düşen arazide yapılan bizim yeşil evin planlarını da, hatta birkaç sene sonra, Aşiyan'ın yanına doğru biraz aşağısında kurulan, ablamla enişte m Prof. Feridun Nigâr'a ait beyaz köşkün planını da Tevfik Fikret çizmişti. Her şeyin güzel olmasına meraklıydı, etrafındakilerin de güzel olmasını isterdi.

Aşiyan yapılalı iki yıl olmuş, 1908 yaz mevsimi gelmişti. O yazın ilk günlerinde, Sadaret (Başbakanlık) Şifre Müdür Vekilliği etmekte bulunan babam, akşamları Babıâli dönüşünde, doğru Aşiyan'a çıkmaya başlamıştı. Bir akşam, her hâlde cuma günü olacak, yokuşun altında buluştular ve alçak sesle konuşarak yukarı çıkmaya başladılar. Fikret, babama bir şeyler okuyordu. Birkaç de-

(Devamı 26 ncı sayfada)

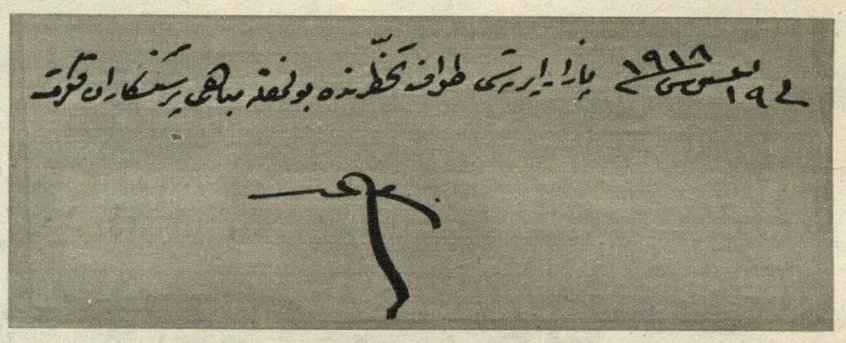

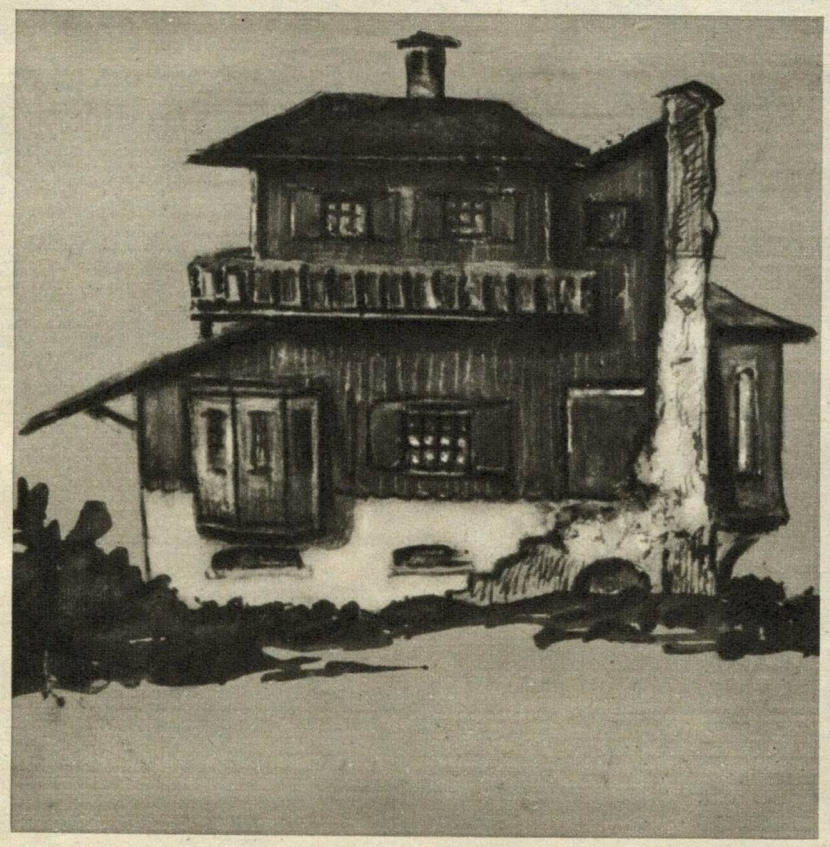

Fikret, tasavvur halindeki Aşiyan'ının hayalindeki resimlerini çizmeye bayılırdı. Yaptığı resimleri de hiç bir zaman tam beğenmezdi. Üstte, onun gene kendi fırçasıyla hazırlamış olduğu şimdiki Aşiyan'ın modeli görülmektedir.

Üstteki resimlerde Tevfik Fikret'in 19 ağustos 1918 günü, 3. ölüm yıl dönümü töreninde Ata'nın Aşiyan'da oturduğu iskemle ve imza defterine yazdığı: «Tavafı tahatturunda bulunmakla mübahi perestişkârarı Fikret M. Kemal».

Ölümünün Ellinci Yıl Dönümünde

TEVFİK FİKRET

(Baş tarafı 23 üncü sayfada)

fa «Millet yoludur» sözü kulağıma kadar geldi. Bizim bahçenin önüne gelince ayrıldılar. Bahcemize girerken babama sordum, «Millet yolu, ne demek?» Babam kaşlarını çattı, «Çocukların bileceği şey değil o; bir daha o sözü ağzına alacak değilsin,» dedi. O devirde böyle şeylere alışıktık. Daha evvel bir gün annemin Çerkez tayası çatı arasında sandıkları yerleştirirken hiç duymadığım bir şarkı tutturmuştu:

«Beni tahttan indirdiler,
«Beş çifteye bindirdiler,
«Topkapıya gönderdiler...»

Ben sesin geldiği yere yaklaşırken kendisini duyduğumu anlayınca, kadıncağız büyük bir suç işlemiş gibi korkuya kapılmıştı. Söylenenleri anlamaya başladığımız günden beri dışarda bazı korkulu, müphem şeyler olduğunun farkındaydık; hafiye, sürgün, saray gibi muammalı sözlerdi bunlar. Bu «Millet yolu» da onlardan biri olacak diye düşünmüştüm. Fakat birkaç gün sonra, o sözlerdeki muammalar birdenbire çözülüvermişti. Artık «hürriyet, adalet, müsavat, Mithat Paşa, Namık Kemal, Kanunu Esasî, Meşrutiyet», o heyecan içinde her gün çıkan yeni yeni gazeteler, dergiler ve Fikret'in çıkardığı Tanin.

Meğer babamın akşamları eve gelmeden evvel Aşiyan'a çıkması, Rumeli'nden Babıâli'ye yağdırılan zehir zemberek şifreleri Fikret'e bildirmek içinmiş. Fikret de o sırada dostları olan diğer hürriyetseverlerle görüşürmüş. Doğacak yeni devri karşılamak için yazdığı «Millet Şarkısı» nı, her akşam Rumeli'nden yeni bir müjde getiren babama okuyormuş:

Çiğnendi, yeter, varlığımız cehl ile kahre,
Doğrandı mübarek vatanın bağrı sebepsiz;
Birlikte bugün bulmalıyız derdine çare,
Can kardeşi, kan kardeşi, şan kardeşiyiz biz.
Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol;
Ey hak yaşa, ey sevgili millet yaşa, var ol.

23 temmuz 1908 günü akşamı, bizim evin arkaya bakan büyük merdiven penceresinden ay doğmuş gibi kuvvetli bir ışık gelmeye başladı. Bir de yukarıya baktık ki, Aşiyan baştan başa, pırıl pırıl fenerlerle donatılmış!... Demek Fikret, Rumeli'nden şifreli telgraflar gelirken Meşrutiyeti kutlamak için evini donanma fenerleriyle doldurmuştu. Zira senenin 364 gününde üç kişinin birleşmesine izin verilmezken, kimse yüksek sesle konuşmaya cesaret edemezken, Abdülhamid'in yıl dönümlerinde, bütün İstanbul tımarhaneden boşanmış gibi coşar, oynar, saz takımları sabahlara kadar çalar; şehirde, Boğaziçi'nde iki keçeli evler temelinden saçağına kadar fenerlerle donatılırdı. Fikret o şenliklerde odasının lâmbasını bile yakmazdı. 19 ağustos 1315 (1 eylül, 1899) te Abdülhamid'in 23 ncü yıl dönümünü:

Bir yığın sandal, orta yerde geniş,
Süslü bir tekne; hepsi nuranur.
O ne rindane, âşıkane geçiş.
Yalılar, dağlar asumana kadar
Bir şetaret içinde; yıldızlar,
Hele mehtap, onun da bayramı var.
Şu büyük cümbüşü umumîde
Yine biz yaslı; bizde bir şebi tar:
Ne sönük bir hayali ümmide
Benzeyen gizli bir tenevvür var,
Ne küçük bir pırıltı, bir şebtap,
Koca ev sanki bir gunude mezar.

diye tarif ettiği perdeleri inik evinde, kapkaranlık bir matem havası içinde sabahı beklerdi. İşte 23 temmuz 1908'de aradığı hürriyet ilân edilince o da emeline kavuştuğunu sanmış ve Aşiyan'ı renk renk fenerlerle donatmıştı.

Fikret'in bu hallerini görüp de onu her şeyi oldu bitti farz edecek yaradılışta, kısa görüşlü sananlar çıkıyor. Fikret, Kanunu Esasî'nin ilk günlerinde, bir taraftan çocuk gibi sevinir, yerinde durup oturamazken, diğer taraftan açık rejimin bütün güçlüklerini düşünür, çarelerini arardı. Vaktiyle «Sis» te:

Hep levsi riya dalgalanır zerrelerinde,
Bir zerrei safvet bulamazsın içerinde.
Hep levsi riya, levsi haset, levsi teneffu;
Yalnız bu, ve yalnız bunun ümmidi tereffu.
Milyonla barındırdığın ecsad arasından
Kaç nasıye vardır çıkacak pakü dirahşan?

Bugünkü dille: «Zerrelerinde hep ikiyüzlülük kiri dalgalanır; dürüstlükten, temizlikten bir zerre bulamazsın içerinde; hep ikiyüzlülük kiri, hep kıskançlık kiri; hep çıkarcılık kiri. Yükseliş ümidi yalnız bunda ve yalnız bunun. Milyonla barındırdığın vücutlar arasında temiz ve parlak çıkacak kaç alın vardır?» diye adlandırdığı İstanbul ve koca memleket elbette bir günde tertemiz olamazdı. Kanunu Esasî denilen Anayasa nizamını emanet edeceğimiz nesilleri «Sis» ortamında yetişen ana-babaların çevresinden uzaklaştırmak lâzımdı.

Yeni kuşakları, ikiyüzlülük çevresinden uzakta, fakat modern ve meşru bütün eğlence ve ihtiyaçları içinde toplayan, şehir dışında bir yerde bir okul kurmak ve orada yetiştirmek için teşebbüslere girişti. Ve bir anonim şirketin esasını hazırladı. O zaman için büyük bir yekûn olan elli, altmış bin Osmanlı altınına ihtiyaç vardı. İngiliz dostlarından **Mr. Allan Ramsay** derhal bu meblâğın beşte birini teşkil eden on bin lirayı temin etti.

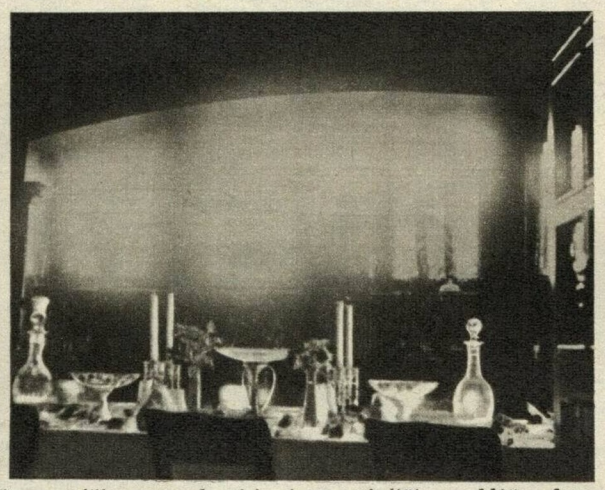

Fikret, şehir dışında modern bir okul kurmak için teşebbüse geçtiği zaman bu işin icap ettirdiği meblâğın beşte biri olan 10 000 Osmanlı altınını, İngiliz dostlarından Allan Ramsay temin etmişti (üstte solda). Ortadaki resimde Tevfik Fikret'in kendi yaptığı bir karikatürü... Fikret, her cuma, dostlarını Aşiyan'da toplar, akşam onlarla yemek yemekten büyük zevk duyardı. Sağdaki resimde cuma ziyafetlerinden biri için zevkle hazırlanmış sofrası görülüyor.

Fakat Fikret, Yeni Mektebi için anonim şirketi kuramadı. Bütün ümidini müdürlüğünü kabul ettiği Galatasaray Lisesi'ne bağladı. Bir taraftan da Millet Meclisi Başkanı Ahmet Rıza Beyin millete hediye ettiği Kandilli Sarayı'nda, Galatasaray'ın programlarına eşit bir kız lisesi kurulmasına gayret etti ve «Bir Kız Mektebi İçin» manzumesini yazdı. Zira o devre kadar kızlara ilkokuldan fazla bir tahsil sağlayan okul yoktu. «Kızlarını okutmayan millet, oğullarını manevî öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir» diye çağdaşı uygarlıkta tam bir toplum olmak için millete ilk terbiyeyi verecek olan anaların, erkeklerden fazla aydın olmaları gerektiğine kaniydi.

Galatasaray Lisesi'nde Türkiye'nin ilk Türk konferans salonunu (kendisini istifaya mecbur eden miskin dedikoduların konusu konferans salonunu), milleti toplum düzenine bir an önce kavuşturmak için mutlaka okuldan başlamak gerektiğine inandığından yaptırmıştı.

Robert Kolej'de de her perşembe «Muhazarat Cemiyeti» (yani uğraşmalar, mücadeleler derneği) adını verdiği öğrenci topluluğuna katılır, fakat kendisi hiç bir şeye karışmaz, müzakereleri bir kenardan iftiharla takip ederdi. Benim, koleje girdiğim 1910 yılı ilk toplantısında, şimdi Büyük elçilerimizden olan Kadri Rizan'a, «İlk oturumlarda seçim yapılmadan önce en yaşlı üyenin başkanlık etmesi âdettir; biz aksini yapalım; bu ilk celseye küçüklerden biri başkanlık etsin; Kadri Efendi, siz buyrun.» demiş, Kadri Efendi de kısa pantolonu ile kürsüye çıkmış ve ayakları yerden kesilmişti.

Fikret, kadınları cemiyet hayatına sokmak için, vefatından iki sene evvel, Namık Kemal'in yıl dönümünde Ali Ekrem Beyin konserli konferansına ailelerimizdeki kadınlarla beraber mutlaka gelmemizi istemiş, Ekrem Bey hem babası hakkındaki konferansını vermiş, hem fülüt çalmıştı; eşi piyano, oğlu Cezmi de keman çalarak bir trio vücuda getirmişlerdi. Salon kadınlı erkekli seçkin Türk dinleyicilerle hınca hınç dolmuştu.

Fikret, fazilet ve kemal örneğiydi, herkesin de öyle olmasını isterdi. Bize ilk dersi inci gibi yazısıyla tahtaya yazdığı, «Fazıl ve kâmil şöhretine malik ve bununla müftehir olabilmek için evvelâ fazl-ü kemalin ne demek olduğunu anlamak lâzımdır» sözü olmuş; bir saat fazilet ve mükemmellik hakkında öğrencilere sualler sormuş, fikirlerini almış, kendi düşünceleriyle ve misalleriyle bu iki hasletin insan karakterindeki önemini uzun uzun tartışmıştı.

Riyayı ifade eder diye yere doğru eğilip selâm verdiğimizi istemezdi. Terkipsiz, secisiz cümle yapmamızı tavsiye ederdi. «Bendeniz, Zatı âliniz» gibi sözlerden de, «sen» hitabından da hoşlanmazdı. Öğrencilerine «siz» diye hitap ederdi. Onların da kendisine sadece «siz» diye hitap etmesini isterdi. Batılı nezaketin en seçkin örneğiydi.

AŞİYAN'DA CUMA GECELERİ...

Son derece temizdi. Elleri her zaman henüz sabunlanmış gibi bembeyazdı. Yakalığı sanki hiç boynuna değmemiş gibiydi. Aşiyan'ın her köşesi çiçek gibi tertemizdi. Müsveddeleri bile inci gibi güzel yazılıydı. Bir gün vazife defterimi açıp bakarken, defterin bir kenarını bana doğru çevirerek gözlerini gözlerime dikti. Eyvah! Akşam mürekkebi kurusun diye lâmbaya tutarken orası hafifçe sararmıştı. Hiç bir şey söylememişti; fakat o bakış kâfiydi.

Ona suç bulmak isteyenler insandan kaçarlığını ileri sürerler. O insandan kaçmaz; riyadan, ikiyüzlülükten kaçardı. Her cuma dostlarını Aşiyan'da toplar, onlarla akşam yemeği yemekten büyük zevk duyardı. İnandığından şaşmaz, eğilmez Fikret, insanın insan gibi yaşamasını en kutsal ülkü sayardı. Ferdin saadeti için aile huzuru, aile huzuru için toplum huzuru, toplum huzuru için millet ve yurt huzuru, yurt huzuru için dünya huzuru şarttı; bütün bunların hepsini sevmek, insan olmak için birinci şarttı. «Yurtta sulh, cihanda sulh» düsturunu koyan Atatürk onu bu meziyetleri için sevmişti. 1918'de, ölümünün üçüncü yıl dönümünde, daha «Şehbal» deki Trablusgarp muharebeleri resimlerinden beri tanıdığım o büyük kahramanı, ilk defa Aşiyan'da 19 ağustos, 1918'de yakından görmüş ve kendisine çay vermiştim. O gün Aşiyan'ın imza defterinde, şu sözlerin altına attığı meşhur **M. Kemal** imzası hâlâ duruyor: «Tavafı tahatturunda bulunmakla mübahi perestişkârarı Fikret». Riya ve iki yüzlülük bilmeyen, özü sözü doğru Fikret de onun Millî Mücadelesine yetişmiş olsaydı, elbette o kahraman perestişkârına uyacak, en kudretli mısralarını — Millet Şarkısı'ndaki şu mısraları gölgede bırakacak mısralarını — yazacaktı:

Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.
.....
Dünyada şereftir yaşatan milleti, ferdi,
Silkin şu mezellet tozu uçsun üzerinden;
İnsanlığı pamal eden alçaklığı yık, ez,
Billâh yaşamak yerde sürüklenmeye değmez.